

FIGUERES, 1936 (II): ELS LLIBRES VENÇUTS

UNA COMISSIÓ DEPURADORA
VA RETIRAR 210 VOLUMS
DEL FONS DE LA BIBLIOTECA

Aquest article completa l'estudi iniciat al número anterior sobre la depuració del catàleg i el personal de la biblioteca de Figueres durant la Guerra Civil i la postguerra. Després del conflicte, la directora de la Biblioteca Popular de Figueres, Adela Riera i Carré, va ser sancionada per haver mostrat simpatia cap a ERC. En paral·lel, una comissió depuradora, presidida per Javier Fages de Climent, va retirar 210 volums del fons de la biblioteca considerats contraris a la ideologia del *Nuevo Estado*.

SEBASTIÀ ROIG > TEXT

La nit del 8 de febrer de 1939, quan les tropes franquistes van entrar a la capital empordanesa, Figueres estava feta miques. Segons els càlculs, hi havia unes 560 cases enrunades, el 23,4% del total. Entre els edificis afectats pels bombardejos també hi havia el de la Biblioteca Popular.

Quan la seva directora, Adela Riera Carré, va visitar la Biblioteca l'endemà, va constatar que l'impacte d'una bomba a l'angle sud-oest havia destrossat completament l'ala posterior de l'edifici, i havia enderrocat gairebé tota la façana posterior i part de les laterals (*Memòria explicativa*. J. Bosch. Girona, 15 gener 1940). Davant la catàstrofe, la directora va demanar al nou alcalde *nacional*, Josep Jou, que li enviés uns quants peons

per retirar els llibres soterrats per la runa. Les feines de rescat de llibres es van acabar el 20 de febrer. Tan sols una dotzena de llibres havien patit «desperfecto total» (Llibre diari núm. 4. Figueres. Biblioteca Fages de Climent).

L'administració franquista va trigar mesos a fer-se càrrec de la reconstrucció de l'edifici. En paral·lel, el gener de 1940, una brigada de treballadors –formada per represaliats pel règim franquista– va reparar la sala principal de la biblioteca, a partir d'un suggeriment

El lletrat Javier Fages de Climent va dirigir –«con cuanta atención y celo he podido y sabido»– la depuració del fons

>> Imatge del casament d'Antoni Roca i Adela Riera, a Figueres, novembre de 1928.

de la bibliotecària Antònia Feixas Ballat, durant una de les absències forçades de la directora.

Poc després de l'entrada dels *nacionals* a Figueres, alguns propietaris de llibres requisats pel Comitè Antifeixista, que s'havien incorporat al fons de la Biblioteca, els van reclamar. Des de la Diputació de Girona es va proposar que es tornessin els llibres als seus propietaris, acompanyats d'una relació per duplicat que havien de firmar el receptor i la bibliotecària.

>> Desfilada militar
a la Rambla figuerenca
un cop acabada la guerra.

La «poda» de llibres

El 16 de setembre de 1937, el govern franquista va disposar amb una ordre la creació de comissions depuradores de totes les biblioteques públiques, populars, escolars i sales de lectura. Aquestes comissions –compostes pel rector, un catedràtic de filosofia, un representant de l'autoritat eclesiàstica i quatre vocals– tenien el deure de retirar «llibres, revistes, folletos, publicaciones, grabados e impresos» que continguessin «en sus textos láminas o estampados con exposición de ideas disolventes, conceptos inmorales, propaganda de doctrinas marxistas», i tot allò que anés en contra de la dignitat del «gloriós exèrcit», la pàtria, la religió catòlica o els fins de la *Cruzada Nacional*.

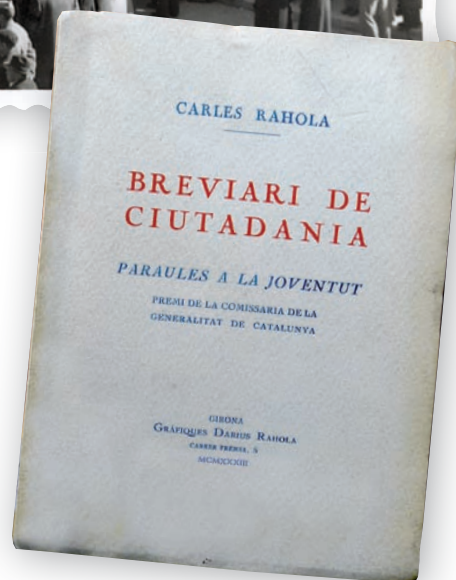
Com és lògic, quan Catalunya va caure en mans dels franquistes, les comissions depuradores es van estendre arreu del país. El 5 de maig de 1939, el president de la Diputació, Martíà Lloas, va demanar la creació d'una comissió pertinent integrada per l'alcalde, el *cura párroco* Bonaventura Guardiola Gubert i «dos o tres elementos más». Pocs dies després, Josep Jou proposava que s'hi afegissin el regidor de cultura,

Juli Moradell Campsolines; el cap de Propaganda de FET, Àngel Trèmols Pell, i el publicista lletrat Javier Fages de Climent. Al final, però, només Guardiola i Fages van formar-ne part.

La comissió no va començar a esportar els fons fins a l'agost de 1939. En aquell moment Antònia Feixas exercia de directora accidental de la biblioteca causa d'una excedència de Riera per motius de salut. I quan aquesta es va reincorporar al seu càrrec, el 15 de gener de 1940, la «poda» ja estava gairebé enllestida.

Javier Fages de Climent va començar a revisar els llibres el 8 d'agost. L'endemà hi va tornar acompanyat de Bonaventura Guardiola, mossèn Geroni Gelada i un tal Reig (possiblement el

**Entre els títols
separats hi havia
Breviari de ciutadania,
de Carles Rahola,
i *Entre naranjos*, de
Vicente Blasco Ibáñez**

pintor Ramon Reig, aleshores director de l'Institut). Els quatre, tal com va anotar Feixas al dietari, van depurar aquell dia els catàlegs de les seccions «Obras Generales – Filosofía – Religión – Ciencias Puras – Filología y Bellas Artes».

Entre els títols confiscats hi havia *Breviari de ciutadania*, de Carles Rahola; *L'evolució del problema agrari a Rússia: des de la servitud feudal al comunisme*, de Jordi Arquer; *Les joventuts catalanes: política, nacionalisme, socialisme en Prat de la Riba*, de Jaume Bofill i Matas; *Hacia la España de todos: palabras castellanas de un diputado por Cataluña*, de Rafael Cam-

Republicana, culta i empordanesa

Adela Riera i Carré (Figueres, 5/7/1900-14/2/1959) era la filla gran de l'hortolà figuerenc Joan Riera Gaspar i de Manel·la Carré Carbó, pagesa de Vilafant. Després d'Adela, el matrimoni va tenir tres fills més: Maria, Rafael i Lluís. Adela va ser l'única dels quatre germans que va estudiar una carrera.

Aficionada a la lectura des de ben petita, el 31 d'octubre de 1919 ingressà a l'Escola Superior de Bibliotecàries de Barcelona. En acabar els estudis, el 20 de juliol de 1922, es va incorporar a la Biblioteca Popular del Vendrell amb funcions d'auxiliar fins que, al cap d'uns mesos, va ser nomenada directora de l'equipament. A final de 1924 va demanar una excedència per motius de salut. Va ser la primera de moltes excedències degudes a problemes d'anèmia i debilitat general.

Riera va ser nomenada auxiliar de la Biblioteca Popular d'Olot el 27 de maig de 1925. Mentre hi treballava va conèixer Antoni Roca Agustí, que tenia les arrels familiars al País Valencià. La parella es va casar a l'església parroquial de Figueres el novembre de 1928 i va tenir dos fills: Adela i Joan Antoni. Riera havia retornat a la biblioteca de Figueres l'abril de 1926 i, des del 27 d'agost de 1927, la dirigia en substitució d'Aurèlia Sabanés Durich.

Des del punt de vista ideològic, Adela Riera simpatitzava amb ERC. Va intervenir en un míting de la Joventut Nacionalista Republicana de l'Empordà (JNRE) en favor del plebiscit femení en la votació de l'Estatut. A l'acte, celebrat l'agost de 1931 a Figueres, hi van participar Alexandre Deulofeu, Joaquim Geli, Lola Cos i Josep Puig Pujades. Riera va animar les dones que votessin per l'Estatut «amb tot l'entusiasme possible». La bibliotecària va cloure el discurs amb el crit de «Visca Catalunya lliure, dintre una Espanya federal!» (*Empordà Federal*, 8/8/1931).

L'agost de 1936, Riera va formar part dels ciutadans que feien petites aportacions econòmiques per als soldats del front d'Aragó. I l'octubre següent, com tantes companyes seves, es va afiliar a la UGT. Aquest darrer fet va ser remarcat en el seu expedient de depuració de postguerra.

>> Adela Riera i Carré, cap al 1927.

palans; *Regionalisme i federalisme*, de Lluís Duran i Ventosa; *Cants a la pàtria*, d'Àngel Guimerà; *Entre naranjos*, de Vicente Blasco Ibáñez; *Perill a la reraguarda*, de Joan Peiró; *Las nacionalidades*, de Francesc Pi i Margall; *La nacionalitat catalana*, d'Enric Prat de la Riba, o *Els perills de la rereguarda*, de Manuel Valdeperes, al costat d'obres de Manuel Azaña, Karl Marx, P. J. Proudhon, J. J. Rousseau, Bertrand Russell o Lev Trotski.

Javier Fages de Climent va ser el membre més actiu de la comissió. Anava a la biblioteca amb assiduïtat, a diferència dels seus companys, que solien desentendre-se'n al·legant que estaven enfeïnats. A final de novembre, Fages va destriar els llibres del Servei de Biblioteques del Front de la Generalitat. D'aquest lot, com a mínim, se'n va retirar tres títols: *1864-1866: Marx y los primeros tiempos de la Internacional*, de Franz Mehring; *L'organització de l'exèrcit espanyol*, de Josep Roure-Torrent, i *Dos mundos frente a frente*, de Iossif Stalin.

L'abril de 1940, un satisfet Javier Fages va comunicar a Josep Jou que havia complert l'encàrrec: «con cuanta atención y celo he podido y sabido, atendiendo a normas ya establecidas en Barcelona coincidentes totalmente con las que había indicado ya a las Bibliotecarias». El lletrat hi afegí que, per a algunes obres –«por su índole moral o por su idioma extraños y superiores a mi

>> Ramón Xifra Riera, cap de cultura de la Diputació, va ser l'advocat defensor de Carles Rahola en el judici militar que el va sentenciar a mort: tenien una relació d'amistat fruit del seu treball conjunt a la Diputació.

modesta competència», havia demanat l'assessorament d'altres persones (Carta a J. J. de J. Fages de Climent. 30/4/1940. Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà). El total d'ítems depurats es componia de «187 obras o 210 volúmenes y folletos».

El trasllat dels «empestats»

Els llibres esporgats van continuar guardats a la Biblioteca fins al juliol de 1941. Un mes abans, Adela Riera havia escrit al cap de cultura de la Diputació, el figurenc Ramón Xifra Riera, per demanar-li que parlessin del tema en persona, «ya que son muy pocos los separados de una manera definitiva» (Carta a R. X. Adela Riera. 3/6/1941. BFDC). Xifra no li va fer cas i, el 4 de juliol, va reclamar els volums: «por orden superior, se custodiarán en el archivo de esta Corporación».

Antònia Feixas va ser l'encarregada de tramitar-ne el trasllat, perquè Riera es va haver d'absentar de Figueres. Durant els tràmits, la bibliotecària va preguntar a Xifra si havia d'incloure en el lot un exemplar del *Decameron* de Giovanni Boccaccio, en dos volums, que

ell havia separat, «pues no figuraba entre los libros retirados» (Carta a R. X. Antònia Feixas. 7/7/1941. BFDC). Xifra li va respondre que sí i, ofès per l'observació, hi afegí que no creia que s'hagués excedit en les atribucions del seu càrrec, però que si ella tenia un altre parer, podia fer-li saber «para dar cuenta a la Superioridad a los fines de la resolución que fuera más procedente» (Carta a A. F. Ramón Xifra. 12/7/1941. BFDC).

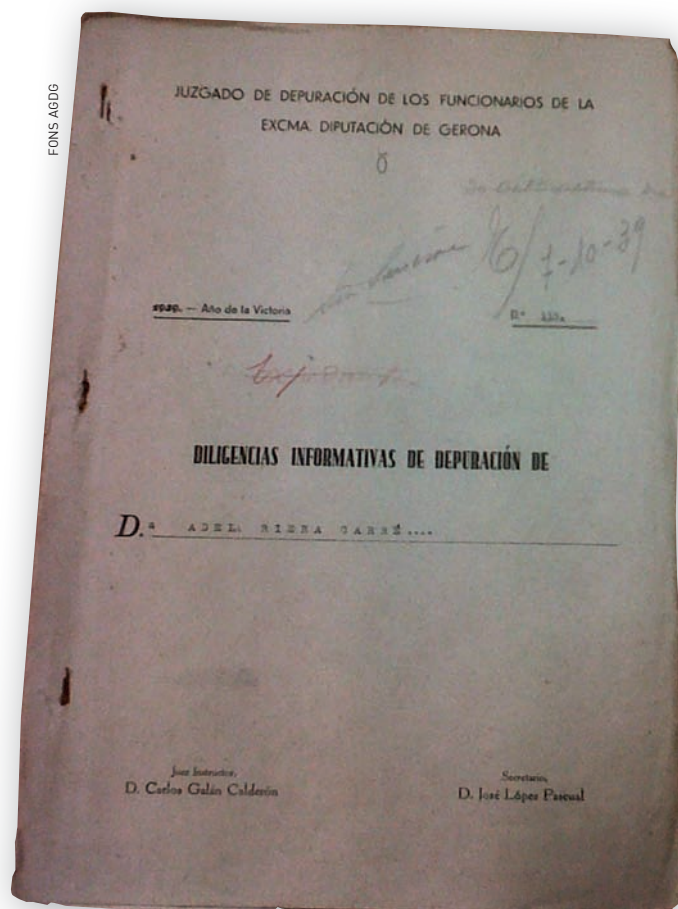
Feixas, desconcertada per l'estirabot, li va demanar disculpes. Xifra les va acceptar i va argumentar: «No des-

Del fons es van esporgar «187 obras o 210 volúmenes y folletos». Els llibres es van haver de lliurar a la Diputació el juliol de 1941

>> Exemplar il·lustrat del Decameron de Giovanni Boccaccio, en la versió impresa el 1552.

conozco el interés que como obra literaria ofrecen esas historietas de Boccaccio, a mi juicio, algunas de ellas sencillamente inadmisibles en los medios de nuestra adolescencia y, por otra parte, la edición que obraba en esa Biblioteca va acompañada de ilustraciones cuyo carácter no he de enjuiciar. De llegar ello a conocimiento de ciertos medios, hubiésemos ganado innecesarios disgustos tanto Vds. como yo». Com a contraprestació, Xifra va sug-

>> Expedient de depuració d'Adela Riera.

gerir que algunes obres separades, de la col·lecció Labor, podien tornar als prestatges: «no comparto la opinión de quién ordenó fuesen puestas fuera del alcance de los lectores» (Carta a A. F. Ramón Xifra. 8/8/1941. BFDC).

El 17 de juliol de 1941, tres caixes i dos paquets, amb 187 obres depurades (o 210 volums i fulletons) van partir cap a l'arxiu de la Diputació. Els anys següents, Riera es va interessar pel retorn a Figueres d'aquestes obres. Una part important d'aquest fons va ser retornada el 21 de desembre de 1999, quan l'Arxiu Històric de Girona va lliurar a la Central de Biblioteques de Girona 103 publicacions que havien estat arrabassades del fons figuerenc per motius ideològics.

L'expedient d'Adela Riera

Un cop Figueres va quedar en mans de l'exèrcit nacional, Adela Riera i Antònia Feixas Balat van haver de passar pel sedàs obligatori de la depuració funcional franquista. Si bé l'expedient de

Feixas va transcórrer sense ensurts, el de la directora va fer unes quantes giragonses, acompanyades d'un parell de suspensions temporals de sou i feina.

Riera va fer la seva primera declaració jurada al Juzgado Militar Especial de Figueres el 25 de febrer de 1939. El 26 d'abril en va fer una altra, en què va recordar que havia salvat 1.400 volums procedents de requis «que estaban en poder de los rojos». Mentrestant, el tinent jutge militar de Figueres recapitava informes sobre Riera proporcionats per fonts «solvents».

La nota més estrident li va arribar el 4 de març de 1939, firmada per l'alcalde Josep Jou, el qual va qualificar Riera amb els següents mots: «entu-

siasta acérrima de la causa marxista, haciendo labor contraria a la Gloriosa Cruzada Nacional. Se la considera un elemento no necesario e impropio para el cargo que desempeña» (*Dones republicanes*. Aida Lorenzo i Esther Llorenç). Al marge de la virulència de la nota, el més sorprenent de tot és que quatre dies després, el 8 de març, Jou va ser un dels avaladors de Riera davant el Servei d'Admissió de Personal de la Diputació de Girona. En contradicció absoluta amb l'informe anterior, l'alcalde la va presentar com una persona «siempre alejada de toda actividad política y social» i «por sus sentimientos -que de tiempo conocí como persona adicta al Glorioso Movimiento Nacional». A part de l'aval de Jou, Riera va disposar dels de Pere Bordas Elías, Manuel Ortiz García i Vicente Giral Lafuerza, militar retirat i cap de FET y de las JONS de Figueres (Depuracions. Expedient 115. Arxiu General de la Diputació de Girona).

Un segon atestat problemàtic sobre Riera va provenir del comandant en cap del sector. A la nota s'especificava: «Antes del Movimiento pertenecía al partido de "Esquerra Republicana de Cataluña". No es adicta al Glorioso Alzamiento» (*Dones republicanes*).

El jutge instructor Carlos Galán Calderón va ser l'encarregat de dictaminar sobre el futur professional de la directora. El jutge va rebre, el 7 d'agost,

El nou ordre va actuar contra llibres amb «idees disolventes, conceptos inmorales y propaganda de doctrinas marxistas»

un nou informe de FET y de las JONS de Figueres on Riera era definida com a «persona de buena conducta y antecedentes, si bien se le ha observado tener ideas izquierdistas, viendo con simpatía el gobierno rojo». Potser com a conseqüència d'aquesta nota, Josep Jou i Vicent Giral van haver de declarar, el 12 d'agost, davant del jutge. Ambdós es van ratificar en la «ideología derechista» de Riera, i l'alcalde, deu dies després, va enviar al jutge una nota garantint-li que, per poder dirigir la Biblioteca durant la guerra, Riera s'havia sindicat a la UGT «permaneciendo al margen de toda actividad marxista» (*Depuracions*. AGDG).

De ben poc van servir aquests avals davant l'arribada de l'expedient del Juzgado Militar Especial, el 25 d'agost, on es proposava sancionar la funcionària a causa de la nota que la vinculava a ERC i de la condemna de Jou (que es produïa sense esmentar-ne l'autor). En considerar que els informes sobre Riera no eren unànimes, el jutge va proposar que li obrissin un expedient per si calia sancionar-la. La Diputació va incoar-lo el 7 d'octubre.

Adela Riera no se'n va assabentar fins al 18 d'octubre, quan es disposava a reincorporar-se al càrrec després d'una excedència. L'obertura de l'expedient va deixar-la suspesa de feina i, de manera accidental, el càrrec de directora va passar a mans de Feixas. Tres dies després, Riera va declarar davant del jutge.

Aquest, a part d'acusar-la de tenir idees d'esquerreres i de simpatitzar amb el govern roig, li imputava «haber desarrollado en la biblioteca, como es lógico suponerlo, una labor consonante con esas ideas de proscribir o evitar la lectura de libros morales y patrióticos».

La bibliotecària va negar ambdues acusacions i va presentar dos nous avals: els de Jaume Juanola Farrés i Martí Cruset Oliveras. Davant dels fets, Galán va reclamar un segon informe a la Falange figuerenca, perquè ratifiqués les acusacions contra ella. L'informe no va arribar mai, de manera que, el 7 de desembre, el jutge va proposar que l'expedient fos sobresegit i la directora readmesa sense cap sanció. La Diputació hi va donar el vistiplau i Riera va poder tornar a ocupar el seu càrrec el 15 de gener de 1940.

El seu cas, però, va quedar mal tanca. El jutge Josep Maria Prat Roca, en revisar el seu expedient el 12 de setembre de 1940, va concloure que amb les proves no havia quedat «desvirtuada» la seva ideologia esquerrana. Prat va proposar que fos suspesa de sou i de feina durant tres mesos, pena que la Diputa-

ció va acceptar. Riera es va assabentar de la decisió el 21 de setembre, quan era de vacances, i no es va poder reincorporar a la feina fins al 16 de desembre de 1940. Cal suposar que devia fer-ho amb la incògnita de si tornaria a patir, o no, més enurts per motius ideològics.

Sebastià Roig és periodista.

Per saber-ne més

BARBÉ ARAGONÉS, Cristina. «El Servei de Biblioteques del Front. La col·lecció conservada a la Biblioteca Pública de Tarragona». *Ítem*, 47 (2007) [<http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/102951>].

BERNILS I MACH, Josep M. *La guerra civil a Figueres (1936-1939)*. Figueres: Editorial L'Empordà, 1986.

LORENZO, Aïda; LLORENÇ, Esther. *Dones republicanes*. Girona: CCG Edicions, 2006.

ROMERO DALMAU, Alfons. «La Biblioteca Popular de Figueres». *Annals de l'IEE*, 26 (1993) [<http://www.raco.cat/index.php/AnnalsEmpordanesos/article/view/93167>].

En considerar que els informes sobre Riera no eren unànimes, el jutge va proposar que li obrissin un expedient per si calia sancionar-la